

/de geschiedenis van het alpinisme in België

Deel 2 : het interbellum

Voor een niet-Alpenland heeft België een opvallende rol gespeeld in de geschiedenis van het alpinisme. In een vijfdelige reeks onderzoekt Klim- en Bergsport Magazine de hoogten en laagten van die geschiedenis.

Naarmate het land herstelde van de 'Grote Oorlog' kwam de activiteit van de nog jonge 'Club Alpin Belge' maar langzaam weer op dreef. Misschien was de pauze tijdens de oorlogsjaren wel heilzaam geweest voor de Club want er moest heel wat veranderen. De stichters van het eerste uur hadden kunnen nadenken over de toekomst van hun Club terwijl de volgende generatie nu beter kon verwoorden waar zij naartoe wilden. Nieuwe gezichten brachten immers nieuwe ideeën mee en die nieuwe leden zagen de toekomst veel avontuurlijker en sportiever dan de stichters. Waar er in de negentiende eeuw nog een salonsfeer heerste, wilde de nieuwe generatie net daarmee breken.

De aanzet tot de vernieuwing was nochtans al veel vroeger gegeven. Onder impuls van Charles Lefébure en Henri La Fontaine werd al rond 1910 getracht de Club een meer actieve richting te laten inslaan. Men raakte het eens over een aanpassing van de statuten waarbij artikel 1 werd gewijzigd tot: "Le but du Club est de grouper tous ceux qu'attire la montagne à un titre quelconque, depuis l'escaladeur des hautes cimes jusqu'à l'artiste amoureux des sites grandiose des Alpes comme les paysages pittoresques de nos Ardennes".

Mooi gezegd. Of met andere woorden, de vernieuwers wilden toen inspelen op zowel de sterke groei van het toerisme naar de Alpen als de groeiende belangstelling voor de Ardennen als alternatief voor het gebergte. Na amper drie decennia was er dus een verschuiving merkbaar, zij het nog schuchter, van een louter wetenschappelijke naar een meer sportieve visie. De oorlog zou deze evolutie tijdelijk bevrozen.

De lidkaart met zegel uit 1935 van de legendarische voorzitter, politicus en Nobelprijswinnaar Henri la Fontaine (foto archief CAB)

Meteen na de oorlog hernam de inmiddels tachtigjarige Ernest Solvay zijn bergtochten in zijn vertrouwde Engadin. In 1920 was hij nog één van de erevoorzitters op het eerste 'Congrès d'Alpinisme' in Monaco. Deze vergadering was eigenlijk het voorspel voor de oprichting van de UIAA (Union International d'Associations d'Alpinisme) waarvan Koning Albert de eerste erevoorzitter werd. Maar de Club zelf was nog tot 1924, net niet helemaal slapend, dan toch sluimerend.

2/5

*"TERWIJL HET BELGISCHE ALPINISME IN DIE TIJD
OP TECHNISCH VLAK NOG ERG BESCHIEDEN
WAS VIEL HET DES TE MEER UIT DE TOON DAT
UITGEREKEND KONING ALBERT ZICH ZONDER GIDS
ENGAGEERDE TOT BEKLIMMINGEN VAN EEN MEER
DAN BEHOORLIJK NIVEAU"...*

EEN NIEUWE START IN EEN VERANDERDE SAMENLEVING

Dat een oorlog de geesten verandert, is alom geweten. De jeugd wilde loskomen van de burgerlijke orde van voor 1914 en geloofde niet meer in een alpinisme dat rationeel en wetenschappelijk geïnspireerd was. Maar de Club was nog wel in stijve aristocratische handen. Louis Solvay, zoon van Ernest Solvay, nam het initiatief en bracht in 1924 een aantal prominente leden samen. Daar werd ook Pierre De Meyer bij betrokken, een echte sportklimmer en lid van de 'Groupe Haute Montagne' (zie info). Hun gesprekken leidden tot nieuwe aanpassingen van de statuten tussen 1925 en '28. De Club Alpin Belge werd nu een a.s.b.l., zeg maar een vereniging zonder winst oogmerk, en dat maakte van de Club ook een rechtspersoon. Zij kon nu zelf een patrimonium opbouwen zoals eigen berghutten en zo nodig eigen rotsmassieven. Ze kon nu ook eigen "missies" organiseren (het woord expeditie zou pas later vallen).

*"HET LAG VOOR DE HAND DAT BELGIË EEN PRIMAIRE ROL
ZOU SPELEN IN DE EXPLORATIE VAN DE BERGEN VAN HAAR
KOLONIALE GEBIEDEN..."*

Voor de vernieuwde Club zocht men opnieuw een voorzitter met groot aanzien en dat werd Henri La Fontaine, clublid van het eerste uur, prominent politicus en Nobelprijswinnaar (zie info). Het is de verdienste van La Fontaine dat de Club een brug kon leggen tussen de stichters en de aanstormende nieuwe generatie. Op 14 april 1926 aanvaardde de vierentwintigjarige prins Leopold het erevoorzitterschap terwijl de Koning zijn 'hoge bescherming' zou verlenen. Albert was voordien al erelid van de CAF (Club Alpin Francais) en van de GHM (Groupe Haute Montagne).

De dagelijkse leiding van de Club kwam nu in handen van de beroemde magistraat Walter Ganshof van der Meersch, maar omdat die magistratuur hem almaar meer in beslag nam, zocht hij al in 1929 een vervanger. De nieuwe secretaris-generaal werd de vijfendertigjarige wervelwind graaf François Xavier de Hemricourt de Grunne. Vergeet de adellijke titels maar snel, hij zou er gewoon als Xavier de Grunne voor zorgen dat de Club haar sportieve aspiraties fors naar boven ging bijstellen. Met Xavier De Grunne had de Club haar gedroomde locomotief gevonden. Hij kwam via een neef in contact met het alpinisme en reageerde aanvankelijk afwijzend op een aansluiting bij de CAB. De Grunne was voor de geest van die tijd bijzonder non-conformistisch en hij had het niet begrepen op de salonmentaliteit van de Club. Toch slaagde La Fontaine erin hem te overtuigen van zijn hervormingsplannen en in geen tijd groeide de Grunne uit tot de motor van een vernieuwde Alpenclub.

In 1930 stichtte de Grunne afzonderlijke secties van de CAB aan de meeste universiteiten om de Club te verbreden aan de basis. Vervolgens moedigde hij ook de oprichting van regionale secties aan. Zo ontstond eerst in 1934 de Section Liège rond de figuur van André Mailleux, succesvol klimmer en lid van de CAF, en in 1936 de Section Namur. Henegouwen, Brabant en Antwerpen zouden pas na de tweede wereldoorlog een zelfstandige sectie worden.

DE KLIMMENDE KONING

De betrokkenheid van Koning Albert bij het alpinisme en de CAB was groot, en dat hoefde hij niet te doen om te netwerken. Hij was, net zoals baron Ernest Solvay, doordrongen van pure passie voor de bergen. Beide brachten hun respectievelijke vakanties meestal door in Zwitserland en ze knoopten graag hun touw aan met de meest gereputeerde gidsen of klimmers uit de regio. Er zijn geen aanwijzingen dat ze ook samen hebben geklommen, maar Charles Lefébure, de rechterhand van Solvay, was tussen 1905 en 1920 zowat de vaste begeleider van de Koning in de bergen. Na 1930 begon Albert steeds vaker met Xavier de Grunne te klimmen in de Ardennen.

Terwijl het Belgische alpinisme op technisch vlak nog erg bescheiden was en er vrijwel uitsluitend met gids werd geklommen, viel het des te meer uit de toon dat uitgerekend Koning Albert zich zonder gids engageerde tot beklimningen van een meer dan behoorlijk niveau. Dat was uitzonderlijk voor die tijd en wekte internationaal opzien. In 1933 was Freyr nog maar pas als klimmassief beschikbaar wanneer men Albert met zijn zoon Leopold de route l'Al'Lègne zag klimmen, met zijn 125 meter nog steeds de langste route in België.

De noodlottige gebeurtenissen in de nacht van 17 op 18 februari 1934 in Marche-les-Dames, waar de Koning dood werd aangetroffen aan de voet van de wand, gaven aanleiding tot uiteenlopende hypothesen. Het nieuws sloeg alleszins in als een bom. De meeste landgenoten hadden niet eens weet van de passie van hun Koning. Zowel in politiek België, in de media als in de kleinere kring van Belgische klimmers werd over die feiten druk gespeculeerd. Wij zullen daar in deze reeks niet verder op ingaan.

DE ROTSMASSIEVEN TUSSEN SAMBER EN OURTHE

De Grunne kon als geen ander jongeren winnen voor de bergsport. Maar voor die nieuwe kandidaten was er oefenruimte nodig en hij vond dat de Ardense rotsen best een alternatief konden zijn voor de Alpen om aan niet gefortuneerde sportklimmers kansen te bieden. De Grunne haalde zijn idee van de "Klettergarten" in Duitsland en Oostenrijk, waar in bepaalde rotsen vaste routes werden voorzien van veilige haken en zekeringspunten. De Ardense rotsen waren evenwel het privébezit van kasteelheren of van gemeentelijke overheden en de Grunne moest de vrijgave telkens opnieuw onderhandelen.

De jaren dertig was dé tijd van de ontsluiting van de Ardense massieven. Er kwamen aan de lopende band nieuwe rotsmassieven ter beschikking. Tussen 1928 en '39 werd er druk gekuist en een honderdtal routes werden geopend en gepitoneerd. Het begon met 'La Chandelle de Chaleux' aan de Lesse en de 'Rocher Bayard' in Dinant, vervolgens 'La Chamia' in Waulsort, 'La Longariesse' en de rotsen van Sy en Holton aan de Ourthe. De Grunne opende zelf de eerste route in Dave: 'La fissure Grunne'. De site van Freyr zou snel volgen. Klimmateriaal was in België toen nog onvindbaar. De Grunne overtuigde een Brusselse handelaar in sportartikelen (Harker's Sport) om hennep touwen in te voeren via de British Alpine Club, musketons en schoenen liet men dan weer uit de Dolomieten overkomen. Voor ringhaken en pitons was men meestal op een lokale smid aangewezen. Naar verluid werden ook veel haken uit die periode gemaakt in de smidse van het Kasteel van Laken.

"Les Aiguilles de Chaleux" aan de Lesse waren samen met de "Le Rocher de Bayard" in Dinant de eerste rotsen waarin vaste routes werden gepitoneerd.

INTERNATIONALE AANWEZIGHEID

De bestuursploeg van La Fontaine en de Grunne wilden in prestige graag wedijveren met de Alpenlanden. Een actieve Koning was al een ideaal boegbeeld maar men wilde ook duurzame sporen achterlaten. De eerste berghut die op Belgisch initiatief tot stand kwam was de 'Solvay-hütte' op de schouder van de Hörnligraat van de Matterhorn. Dat was een persoonlijk initiatief van Ernest Solvay in 1915 naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van de eerste beklimming van de Hörnligraat. Bij de CAB was ondervoorzitter Henri De Schrijver de drijvende kracht achter de bouw van de 'Refuge Albert 1er' nabij Chamonix. De hut op 2702 meter hoogte werd op 30 augustus 1930 ingehuldigd door de Koning zelf. Door het succes van de hut werd ze al in 1935 vergroot.

In die jaren begon de Club zijn eerste 'collectives' te organiseren, wij zouden dat vandaag stages noemen, meestal in de Zwitserse Alpen. En die bleken veel bijval te hebben, zowel in de winter als in de zomer. Er werden in die tijd ook enkele individuele initiatieven van Belgische klimmers genoteerd zoals een poging van J.M. Dubois om in 1928 solo de zuidwestgraaf van de Chardonnet te beklimmen. In zeldzame gevallen beklommen ze al eens een top op het Amerikaanse continent. Zo openden Henri Delwart, Jean Semet en Pierre Solvay een nieuwe route op de Neptuak, een berg van 3241 meter hoogte in de Rocky Mountains in Alberta, Canada. Ook wintersport werd via de universitaire secties sterk gepromoot. In de Hoge Venen werd al vanaf 1925 geskied en meerdere leden ondernamen in de lente al skitoeren in de Alpen. Walter Ganshof van der Meersch, de later zo geduchte procureur, eindigde in 1928 zesde in het bobsleeën op de Olympische Winterspelen in Sankt-Moritz.

EEN EERSTE EXPEDITIE

Het lag voor de hand dat België een primaire rol zou spelen in de exploratie van de bergen in haar eigen kolonie. Congo was al langer de speeltuin van ondernemers en wetenschappers, maar de bergen in het noordoosten, op de grens met Oeganda waren tot 1927 nog vrij ongerept. Wat we vandaag 'Ruwenzori' noemen is de inheemse benaming voor het geheel van toppen van deze keten. De hoogste berg is Mount Stanley waarvan Pointe Marguerite (5109 meter) de hoogste top is.

Een memorabele expeditie onder leiding van Luigi Amadeo van Savoye, hertog van Abruzzi, had in 1907 de meeste toppen beklommen vanuit Oeganda en had hen ook de huidige namen gegeven, maar vanuit het westen waren de flanken nog maagdelijk. Het initiatief kwam van Louis Solvay die via de wetenschappelijke instellingen 'Nationaal Fonds voor het Wetenschappelijk Onderzoek' en het 'Koninklijk Koloniaal Instituut' ook de grootste financiële bijdrage leverde. De uiteindelijke ploeg bestond uit 12 leden, een entomoloog, een botanicus, twee geologen, een militair topograaf, een arts en een tekenaar. Daarnaast de vier klimmers: Xavier de Grunne als expeditieleider, Henri De Schrijver en Ganshof van der Meersch als adjuncten, Pierre Solvay en tenslotte Joseph Georges, een berggids uit Evolène.

De bergen in equatoriaal Afrika zijn niet bepaald verwelkomend van aard. Het regent of sneeuwt er driehonderdtwintig dagen per jaar en het kan er behoorlijk stormen. De hardnekkige mist maskeert vaak een duidelijk overzicht over de valleien en de naburige toppen. Dat had de Vorst het jaar voordien ook al kunnen ervaren. Nadat de expeditie het Albertmeer was overgestoken en een kort verblijf hield in Irumu, kwamen ze op 20 mei 1932 aan in Beni, de laatste post van de Belgische koloniale administratie. Ze waren nog een kleine vijftig kilometer verwijderd van hun doel. De tocht verliep in dicht regenwoud door de Mutuangavallei en bij de plaatselijke bevolking waren er geen gidsen voorhanden.

Tijdens een eerste verkenning, op zoek naar een plek voor het basiskamp aan de Stanley gletsjer, beklommen de Grunne, de La Vallée en Marlier al de Moebius (4916 meter). De daarop volgende week begeeft de hele ploeg zich naar de gekozen plaats op 4250 meter en zullen er zes weken verblijven. Wat hogerop werd er nog een laatste kamp geplaatst aan de voet van de Alexandragletsjer op 4550 meter. Pointe Marguerite (5109 meter) wordt bereikt op 13 juli 1932 door de voltallige klimmersploeg. Op 29 juli bereiken ze een andere top van 5087 meter, iets ten noordwesten van Pointe Marguerite, die blijkbaar door de Italiaanse expeditie vergeten was. Deze top kreeg – wat dacht je – de naam Pointe Albert. Vervolgens beklommen ze nog Pointe Alexandra (5091 meter) langs de zuidoost-graaf.

Pointe Marguerite (5109 m), hoogste top van het Ruwenzori massief. Links ten tijde van de eerste expedities, rechts vandaag (Foto: Wikimedia Commons)

Op 1 augustus beklommen Joseph Georges, De Schrijver en Ganshof van der Meersch nog een nieuwe route in de verticale oostwand van de Pointe Hélène (4968 meter), duidelijk het mooiste sportieve trofee van deze expeditie. In de daaropvolgende weken werden voornamelijk verdere wetenschappelijke taken uitgevoerd met onder meer het in kaart brengen van een vrij groot gebied dat tot dan nog als een witte vlek op de wereldkaart stond. Na de expeditie volgden talloze wetenschappelijke publicaties en ze vergrootten aanzienlijk het prestige van het Belgische alpinisme.

Het mooiste verhaal uit die periode speelt zich alweer af in Afrika. In 1927 bereikten twee Belgische missionarissen, Dupluet en Van Hoef, samen met een Luikse landbouwingenieur en zijn echtgenote, als eersten de top van de Mikeno (4437 meter) in de Kivu (Belgisch Congo). Koning Albert kwam dit te weten en wilde zelf die klim in 1931 overdoen. Hij wou enkel pater Van Hoef als gids. Hoewel de berg weinig ernstige hindernissen bood speelde de dichte mist hen die dagen parten en de missionaris kon de weg niet meer vinden. De Koning, die speciaal voor die klim naar de Kivu was afgereisd, raakte hierdoor uitermate geïrriteerd en in een woede uitval noemt hij pater Van Hoef een bedrieger. De onfortuinlijke missionaris werd door zijn Orde meteen daarop overgeplaatst naar het Midden-Oosten.

“KLIMMATERIAAL WAS IN BELGIË TOEN NOG ONVINDBAAR. (...) NAAR VERLUIDT WERDEN OOK VEEL HAKEN UIT DIE PERIODE GEMAAKT IN DE SMIDSE VAN HET KASTEEL VAN LAKEN.”...

Een jaar later deed Walter Ganshof van der Meersch na de Ruwenzori expeditie nog een omweg langs de Kivu en probeerde eveneens het mysterie van de Mikeno te ontrafelen. Het weer zat niet mee en zijn twee medeklimmers haakten ziek af, maar Ganshof van der Meersch zette door en bereikte de top waar hem een verrassing wachtte. Op de top vond hij een fles. In de fles een getekende kaart met het handschrift van Van Hoef. Het finale bewijs dat Dupluet en Van Hoef de eerste beklimmers van de Mikeno waren. Maar naast de fles vond Ganshof ook nog een uitgedroogd kadaver van een vogel. Geïntrigeerd nam hij die mee en bezorgde hem aan de directeur van het Afrikamuseum in Tervuren. De vogel bleek van een nog onbekende soort te zijn, werd doorgezonden naar een museum in New York waar hij de naam 'Prinos Alberti' kreeg. De gerehabiliteerde pater Van Hoef mocht uiteindelijk terugkeren naar zijn geliefde Kivu.

EEN CLUB “PAS POUR LES FEMMES”

Net zoals ten tijde van de stichting was de Club een halve eeuw later nog steeds een bijna exclusieve mannenclub. Er waren al eens leden die hun echtgenote meenamen in een beklimming, maar dan werden ze binnen de Club als 'vrouw van' gezien en zeker niet als een vrouwelijke alpiniste. En toch waren ook hierop schoorvoetend enkele uitzonderingen merkbaar. May de Rudder, een literatuur- en muziekrecensente, was het eerste buitenbeentje. Zij schreef vanaf 1926 regelmatig klimverslagen en biografieën in de Revue en vertaalde vaak de overgenomen buitenlandse artikels. De voertaal in de Club was nog steeds uitsluitend Frans. Ook de Revue werd integraal in het Frans uitgegeven. Nederlands werd hooguit binnen het cordée gesproken, dan nog vaak streekdialect, maar nooit in officiële bijeenkomsten. Misschien was er eerst nog een nieuwe oorlog nodig om ook die beide muren te slopen. ▲

- wordt vervolgd -

De Groupe Haute Montagne, of GHM, is een selecte club van extreemklimmers die in 1919 werd gesticht door enkele Parijse pioniers van het alpinisme. Lid werd men door aanvaarding. In 1927 maakte de club zich los van de Club Alpin Français zonder dat het tot een breuk kwam. De GHM houdt minutieus de nieuwe beklimmingen bij, evalueert, valideert, en publiceert ze in de jaarlijkse annalen. De GHM waakt ook over de ethische code van het alpinisme en wil banden smeden tussen de nieuwe veelbelovende klimmers en de oudere generaties over de landsgrenzen heen. Een kleine helft van de leden zijn buitenlanders. De GHM reikt ook jaarlijks de 'Piolet d'Or' uit voor de belangrijkste beklimming van het voorbije jaar. Meer informatie op: www.ghm-alpinisme.fr.

Henri La Fontaine (Brussel 1853-1943) was senator voor de Belgische Werkliedenpartij. Als jurist van opleiding heeft hij gestreden voor de vrede en voor internationale solidariteit. Hij was een man van overleg en bemiddeling, een voorvechter van onder meer het algemeen stemrecht, vrouwenrechten, gratis onderwijs en sociaal overleg. La Fontaine stond er om bekend zich met hart en ziel in te zetten voor elke zaak waarvoor hij opkwam. Van 1907 tot aan zijn dood was hij voorzitter van het 'Bureau International de la Paix', een inzet die er toe leidde dat hem in 1913 de Nobelprijs voor de Vrede werd toegekend. Henri La Fontaine was al van bij de oprichting actief lid van de CAB en voorzitter van 1924 tot aan zijn overlijden.

Erratum: In de vorige uitgave is een foutje geslopen.

Deel 1: de pionierstijd vermeldde dat Jean Antoine Carrel samen met Edward Whymper als eersten op de Matterhorn stonden. Dit is fout. Carrel was jarenlang de concurrent van Whymper in de strijd om de Matterhorn en probeerde vergeefs om als eerste de top te bereiken vanuit Breuil (Italië). Carrel en Whymper zijn evenwel vrienden gebleven en beklommen in 1880 samen als eersten de top van de Chimborazo (6268 meter, Ecuador).

*“Les Aiguilles de Chaleux” -
rechts de puntige “Chândelle”*